

täältä työnantajatahoista kilpailuvia yhtiöitä ja toisaalta sosiaalivakuutustehtävää hoitavia laitoksia. Murto on selvästi sisäistänyt roolinsa luottamuksen rakentajana yhtä lailla poliitikkojen ja virkamiesten suuntaan kuin myös työnantajien ja työntekijöiden suuntaan. Luottamusta rakentaa se, että sijoitusammattilainen osoittaa ymmärtävänsä taloutta laajasta näkökulmasta.

Murron mukaan väestön ikääntyminen vaikuttaa yhteiskuntiin syvällisemmin kuin vain talouteen: vanhenevasta Suomesta on tullut konservatiivinen ja oikeuksia puolustava. Konservatismi ja saavutettujen oikeuksien puolustaminen törmäävät yhteen välttämättömien muutosten tarpeen kanssa. Työperäisen maahanmuuton kasvattaminen ja sen mukanaan tuoma mo-

nikulttuurisuuden lisääntyminen ovat välttämättömiä. Sama pätee työllisyysasteen nostamiseen, mikä on käynnissä olevan sosiaaliturvauudistuksen kohtalon kysymys.

On hienoa, että valistustyöhön osallistuvat myös eläkejohdajat, vaikka heidän oma tonttinsa on kohtuullisen hyvin hoidettu.

Marxilaista taloustiedettä

OLLI POROPUDAS

Perti Honkasen kirja pyrkii tarjoamaan suomalaiselle lukijalle tietoa Marxin talousteoriasta ja marxilaisesta taloustieteestä. Kirja jakautuu kymmeneen lukuun, joista viisi varsinaisesti esittelee marxilaisuutta. Muut luvut käsittelevät porvarillista taloustiedettä, porvarillisia ideologioita ja sosialismia. Teoksessa kerrotaan Marxin näkemyksistä työn tuottavuuden kehityksestä, arvoteoriasta, pääoman metodologiasta, marxilaisuudesta suhteessa muihin taloustieteen suuntauksiin ja marxilaisen taloustieteen historiasta.

Parhaimmillaan kirja on esitellessään marxilaisen ja porvarillisen, erityisesti neoklassisen talousteorian suhdetta sekä marxilaisen taloustieteen historiaa. Viimeksi mainitussa erityisen mielenkiintoinen on alaluku, jossa käsitellään suomalaista marxilaista taloustiedettä. Valitettavasti siinä ei ole ollut paljon

kertomista. Tärkeimmät maininnat liittyvät *Pääoman* suomenkielisten painosten ja parin lyhyemmän Marxin kirjoituksen sekä Marxia esittelevien julkaisujen historiaan. Suomalaisia marxilaisen taloustieteen teoksia ovat Eino Nevalaisen ja Matti Peltosen oppikirjat. Akateemista marxilaista julkaisuutoimintaa syntyi laajemmassa mitassa 1970-luvulla. Sosialistisen opiskelijaliiton (SOL) piirissä käynnistettiin ”vamokap”-projekti, joka tuotti Pekka Kososen johdolla *Suomalainen kapitalismi*-teoksen (1979). Akateeminen marxilaisuus hiipui 1980-luvulla. Jonkinlaista uutta tuleamista merkitsi Karl Marx -seuran perustaminen vuonna 1997. Seura on kuitenkin jäänyt melko tuntemattomaksi.

Mielenkiintoista on, että Honkanen ei tee eroa marxilaisuuden ja uusmarxilaisuuden välille. Honkanen aloittaa Marxin

Perti Honkanen
Talouden punainen lanka
Marxin talousteoria ja nykyaika
Umpihanki, 2022

esittelyn kertomalla, että Marxin näkemyksen mukaan kapitalismi on edistysellinen järjestelmä, joka nostaa työn tuottavuutta valtavasti ja että tämä Marxin visio on myös toteutunut kahden kolmen viime vuosisadan aikana. Uusmarxilaisuus sen sijaan näkee kapitalismin kehityksessä vain sen negatiiviset puolet, riiston, vaurauden ja vallan keskittymisen, eriarvoisuuden kasvun ja suhdannevaihtelut, kansainvälisissä suhteissa imperialismin, riiston ja alikehityksen kehittämisen. Nämä kaksi suuntausta juontuvat Marxin ajatteluun, toisaalta hän tunnusti kapitalismin edistysellisyyden, toisaalta halusi taistella sorrettujen puo-

lella nousevaa kapitalistiluokkaa vastaan. Vahvimman sysäyksen uusmarxilaisuus sai bolševikkien voitosta Venäjällä. Leimaamalla kapitalismin kaiken pahan aluksi ja juureksi Neuvosto-Venäjän ulkopoliittikka pyrki synnyttämään länsimaissa poliittisia ristiriitoja ja houkuttelemaan kehitysmaita imperialismin vastaiseen taisteluun.

Kirja keskittyy kuvaamaan Marxin talusteoriaa valtavirtaisen taloustieteen tavoin – pitäen markkinataloutta ja kapitalismia annettuna. Marxin tutkimustulosten tulkinta edellyttää kuitenkin sen muistamista, mitä Marx itse painotti: kapitalismi on vain yksi tuotantomuoto monien tuotantomuotojen historiallisessa ketjussa. Kapitalismia edelsi – poliittisesta järjestelmästä riippumatta – tuotantomuoto, jossa valtaosa väestöstä sai toimeentulonsa traditionaalista maataloudesta. Siinä tuotettiin käyttöarvoja eikä vaihtoarvoja – so. talonpojat harjoittivat maataloutta omaan ja perheensä kulutukseen (käyttöarvo) eikä markkinoille (tavara). *Pääoma* on kertomus siitä, kuinka yhteiskunta siirtyy traditionaalista taloudesta ensin markkinatalouteen ja sitten kapitalistiseen talouteen. Tähän liittyy myös keskustelu Marxin metodologiaan

sisältyvästä loogisen ja historiallisen ristiriidasta. Tuotantomuotojen ketjun näkökulmasta niiden välillä ei kuitenkaan ole ristiriitaa: *Pääoma* on toteutuneen historian abstraktiksi teoriaksi kiteytetty muoto. Alkuperäinen kasaantuminen on Marxin selitys sille, miten itsenäisten talonpoikien yhteiskunnasta saattoi muodostua kapitalistinen markkinatalous.

Honkasen teoksen mukaan suuri osa Marxin teoriaan liittyvästä nykyisestä keskustelusta liikkuu puhtaasti teoreettisella tasolla ilman yhteyttä empiirisiin tutkimuksiin tai poliittiseen käytäntöön. Itse hän mainitsee marxilaisen taloustieteen liki ainoana empiirisenä sovellutuksena *Pääoma II:n* uusintamiskaavat, jotka ovat synnyttäneet aiheet panos-tuotosmenetelmälle ja nykyaikaiselle kansantalouden tilinpidolle. Jos Honkanen olisi sisällyttänyt tarkasteluunsa myös historiallisen näkökulman, olisi kirjaan tullut mukaan keskustelu, jossa on empiirisesti tutkittu, miten traditionaalinen yhteiskunta on vaihtunut kapitalismiin. Sen tunnetuimpia nimiä ovat englantilaiset Maurice Dobb ja Perry Anderson, ranskalainen Ferdinand Braudel sekä yhdysvaltalainen Robert Brenner. Mutta jo ennen tätä siirty-

mäkeskustelua empiirisen kapitalismitutkimuksen klassikko on Leninin *Kapitalismin kehitys Venäjällä* (1899).

Suomalaisen empiirisen kapitalismitutkimuksen vahvin tuotos on *Suomalainen kapitalismi* -teos, mutta jälkikäteen arvio osoittaa sen kertomuksen epäonnistuneen pahasti; kapitalismin luhistumisen sijasta Suomi on kuluneiden vuosikymmenten aikana noussut maailman hyvinvointivaltioiden eliittiin. 1970- ja 1980-luvuilla meillä oli marxilaisia taloushistorian tutkijoita. Mutta heidänkin ajatusmaailmansa kallistui kuitenkin itämarxismiin ja uusmarxilaisuuteen seurauksenaan kapitalismin edistyksellisyyden kieltäminen. Toiset tekivät sen julkisesti, toiset hiljaisesti paeten neoklassisen taloustieteen käsitteiden suojiin. Suomessa 1800-luvulla neljä viidesosaa kansasta sai toimeentulonsa maataloudesta, ja sen tuotannosta vain yksi kymmenesosa myytiin markkinoille. Kaupunkien asukkaatkin viljelivät maata ja pitivät lehmä. Tuossa yhteiskunnassa markkinatalous ja kapitalismi oli vielä kaukana. Siirtyminen esikapitalistisesta kapitalistiseen yhteiskuntaan on edelleen valkoinen alue Suomen taloushistoriassa.